

Barabolya A. I. Methodical competence of the teacher of the fine art as the concept of the professional preparation

This article provides an analysis of categorical terms "competence", "competence". Some aspects of the professional competence of the teacher of fine arts. Author determined such competent professional capacity: generating ideas, hypotheses nomination, fantasy, creativity, pedagogical techniques and more. The analysis of the components of the professional competence of the teacher of fine arts. A characteristic feature of the professional competence of the teacher defines the ability to relate current knowledge of the objectives, conditions and methods of artistic and educational activities.

Keywords: competence, competence, professional competence, methodical competence of teacher of fine arts.

УДК 378.12.011.3-051:315.28

Барахтян М. М.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті йдеться про вдосконалення форм навчання, визначено й уточнено основні цілі та задачі професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів з метою оволодіння ними комунікативною компетенцією. Цьому сприяють такі фактори, як: врахування міжпредметних зв'язків, вивчення навчального матеріалу за модульною (поетапною) системою навчання, запровадження на семінарських і практичних заняттях творчих звітів студентів та оцінювання їх знань і вмінь. Визначено сутність понять "мовна компетенція", "мовленнєва компетенція", "лінгвістична компетенція" і "риторична компетенція" та їх значимість і необхідність у процесі формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя.

***Ключові слова:** компетентність, комунікативна компетентність; мовна, мовленнєва і риторична компетенція, культура мовлення.*

Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя – одна із актуальних проблем вищої школи, оскільки в ХХІ столітті в умовах нової філософії освіти підготовка вчителя нового типу постає найважливішим чинником успішного входження України в освітній і світовий простори, ефективної реалізації принципів Болонської угоди.

Практика і результати наукових досліджень доводять, що комунікативна компетентність учителя є однією з найголовніших складових професійної діяльності, а також показником рівня професійної педагогічної майстерності. У сучасній педагогічній науці питання компетентного підходу розглядаються в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: Н. Брюханова, І. Зязюна, А. Маслоу, Н. Ничкало та ін. Розкриття сутності ключових компетентностей висвітлено в працях Л. Горобець, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Корніяки, А. Хуторського та ін. Методичні аспекти формування фахової компетентності майбутніх фахівців досліджували М. Михальська, О. Падалка, В. Юрченко та ін. Проте питання комунікативної компетентності вчителя в співвідношенні з його мовною та лінгвістичною компетентністю в технологічному аспекті їх формування досі цілеспрямовано не розглядалися.

Метою пропонованої **статті** визначено обґрунтування ефективних методів формування комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Учитель завжди виступає комунікативним лідером. Комунікативна компетентність учителя допомагає йому привертати увагу своїм мовленням, організувати діалог і вести його у відповідності з нормами мовного етикету.

Проблема етики в процесі комунікації цікавила людство ще здавна. Морально-психологічні особливості людей, що характеризують їх як суб'єктів спілкування знаходять своє відображення вже у висловах древнього китайського мислителя Конфуція і давньогрецьких філософів Сократа, Платона, Аристотеля та інших, а також у висловлюваннях мислителів наступних історичних епох (Спінози, Гоббса, Локка, Вольтера, Руссо, Гольбаха, Гельвеція та інших).

Компетентність – це не просто володіння інформацією (сумою знань, умінь і навичок), а й спроможність застосовувати їх у конкретній діяльності. Компетентність – це рівень сформованих компетенцій, що застосовуються для здійснення різних видів професійної діяльності. Комунікативна компетентність учителя трактується як здатність ефективно використовувати професійні знання при вирішенні педагогічних задач у процесі комунікації на підставі володіння мовною, мовленнєвою і риторичною компетенціями.

Комунікативна компетенція в широкому розумінні трактується сучасними науковцями лінгводидактами як комплекс застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних ситуаціях. Це не тільки володіння словником і граматиною, а й знання ситуацій та умов, за яких відбувається мовленнєвий акт, знання можливих наслідків конкретного способу впливу на особистість і досягнення окреслених цілей.

Ще й до нині досить слабкою ланкою системи освіти залишається недосконалість навчального спілкування, що в кінцевому результаті виявляється в шаблонності публічного мовлення учнівської і студентської молоді, відсутності навичок добирати і використовувати яскраві приклади, аргументи і факти, логічно вибудовувати власну позицію тощо. Недостатня також і комунікативна культура сучасної молоді, складовими якої є такі компоненти, як культура мови, мовлення та спілкування. Тому назріло питання збалансування співвідношення мовної теорії й мовленнєвої практики в ситуаціях, які б відповідали умовам профільного спілкування.

Запровадження протягом двох останніх десятиріч навчальних курсів "Основи риторики" ("Основи красномовства") та "Основи культури і техніки мовлення" за кредитно-модульною системою навчання допомагають вирішувати проблему цілісного підходу до формування комунікативної компетенції майбутнього вчителя, коли в центрі уваги знаходяться не тільки теоретичні знання, а й виконавські вміння, індивідуальна позиція і складні інтегровані якості, які свідчать про сформованість риторичної компетенції як складової комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція розглядається нами як здатність і реальна готовність до спілкування адекватного цілям, сферам і ситуаціям, готовність до мовленнєвої взаємодії і взаємопорозуміння. На підставі наукових досліджень лінгводидактів доведено, що мовно-мовленнєва і лінгвістична компетенції є базовими при формуванні комунікативної компетенції, а риторична компетенція є її складовою, універсальною.

Мовна компетенція – це практичне оволодіння українською мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, знанням норм і правил сучасної української мови та дотриманням їх в усних і писемних висловлюваннях, уміле їх використання в процесі мовлення. Лінгвістична компетенція включає в себе елементи історичної науки про мову, відомості про її діячів, знання про мовознавство як науку та про методи лінгвістичного аналізу тощо. Риторична компетенція трактується як сукупність знань і вмінь, що забезпечують ефективну комунікацію в міжособистісній, професійній та публічній сферах.

У зв'язку з цим у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя було введено таку форму роботи як виконавський звіт на кожному з визначених етапів навчального

процесу. Система творчого виконавського звіту дозволяє студенту виявити свій мисленнево-мовленнєвий потенціал, усвідомити рівень сформованості педагогічної техніки і майстерності володіння ораторським мистецтвом (переконливим живим словом). Критерії оцінювання цих компонентів визначаються з урахуванням вимог до кожного етапу навчання за кредитно-модульною системою.

Так, на першому етапі враховується вияв такої характерної направленості, як розуміння студентами значення мисленнево-мовленнєвої культури в педагогічній діяльності, розуміння і володіння різними стилями мовлення, опанування відповідною професійною термінологією, а також визначення основної виконавської мети залежно від тематичної направленості виступу та специфіки аудиторії слухачів.

На цьому етапі студенти опрацьовують відповідні джерела і виступають з реферативними виступами, написаними на запропоновану тему. Такі завдання допомагають майбутнім фахівцям удосконалювати власне мислення і мовлення з урахуванням чітко визначеної мети виступу та основних вимог мовленнєвої культури, яка характеризується такими ознаками, як: логічністю і змістовністю, точністю і доречністю, чистотою, багатством і різноманітністю, а також образністю і виразністю.

На другому етапі враховуються такі параметри, як шляхом виконання тренувальних вправ і творчих виконавських завдань удосконалюється техніка мовлення (дихання, голос і дикція), а також виробляються уміння професійної ораторської майстерності через ефективне оперування засобами логічної та емоційної виразності (логіка, мелодика і темпоритм мовлення, виразні жести, міміка, рухи тощо).

Виконавський звіт у другому етапі передбачає виконання студентами скоромовок, проведення циклу вправ з техніки мовлення, виконання тренувальних вправ з артикуляційної гімнастики (розминка губ, язика, щелепи), з розвитку голосу (сили, діапазону, гнучкості, леткості), темпоритму мовлення та вироблення фонаційного дихання; виконання творів художньої літератури різних жанрів шляхом виконання партитури текстів (визначення виконавської мети, віднаходження логічних наголосів, розстановки пауз та уточнення підтексту).

На третьому етапі до вже зазначених вимог додаються власне виконавські вміння реалізувати мету і завдання в процесі підготовки і виголошення публічної промови. У завершальному етапі студенти готують різножанрові усні виступи (доповідь, лекція, виступ, промова, розповідь) на професійну, суспільно-політичну та морально-етичну тематику з урахуванням соціально-психологічної характеристики слухачів, дотриманням основних етапів підготовки текстів промов та їх композиційних особливостей, а також використання ефективних засобів активізації уваги слухачів.

Під час аналізу виконавських звітів та їх оцінювання особлива увага звертається на сформованість і ефективність прояву таких важливих умінь комунікативної компетенції у майбутніх учителів, як: культура та виразність мовлення, активність взаємодії, уміння інформувати, доводити, переконувати в процесі виступу, а також манера поведінки і стиль спілкування із слухачем.

Визначення рівня професійної готовності майбутнього вчителя і сформованої у нього комунікативної компетенції в процесі виконавського звіту проводиться на основі виконаних ним завдань, з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей. Такі завдання дозволяють продемонструвати кожному виконавцю сформовані вміння і власну режисуру їх демонстрації.

Цікавими й ефективними під час проведення семінарських і практичних занять є також такі інтерактивні технології модельованого навчання, як: рольова гра, інсценізація, драматизація, виступ-презентація, дебати.

Учителі-практики, зокрема Т. М. Свириденко, зазначають, що для формування комунікативної компетентності учнівської молоді доцільно використовувати можливості продуктивного навчання, а саме:

1. Обговорення проблем.
2. Формування власної точки зору.
3. Уміння доводити власну позицію.
4. Розвивати культуру мовлення.
5. Уміння презентувати свій продукт.
6. Можливість безпосередньо спілкуватись.
7. Адекватне ставлення до критики.
8. Стимулювання критичного ставлення до себе.
9. Уміння адаптуватися в мовному середовищі.

У процесі навчання і формування в майбутніх учителів комунікативної компетенції застосовуються чотири види контролю: поточний, тематичний, рубіжний, підсумковий. Відповідно до цих видів контролю виділяють і види тестового контролю, або види тестування: поточне тестування, тематичне тестування, рубіжне тестування, підсумкове тестування.

Підсумкове тестування передбачає рівень сформованості в майбутнього вчителя мовної, мовленнєвої і риторичної компетенцій, які є складовими комунікативної компетентності. Адже риторична компетенція – це здатність усвідомлено створювати, виголошувати і рефлексувати авторсько-адресний текст відповідно до мети і ситуації публічного мовлення. Як зазначає Л. Н. Горобець, риторична компетенція – вищий рівень комунікативної компетентності.

Підсумкове тестування спрямоване на визначення рівня навчальних досягнень в оволодінні комунікативною компетентністю за весь період вивчення навчальних дисциплін відповідно до вимог чинної програми й основних завдань.

Тестування забезпечує функціонування внутрішнього зворотного зв'язку в процесі навчання, отримання самим студентом інформації про повноту і якість вивчення програмного матеріалу, міцність сформованих комунікативних умінь і навичок, які свідчать про певний рівень володіння комунікативною компетенцією в майбутній професійній педагогічній діяльності.

Представлений аналіз дає змогу дійти висновку: проблема комунікативної компетентності особливої гостроти в останній період набуває в діяльності вчителів різного фаху загальноосвітньої школи; для вчителя будь-якого фаху є важливими такі комунікативні вміння, як: вивчати тематичний матеріал з різних джерел, аналізувати теоретичні положення в науці й практиці, планувати і застосовувати ефективні методи викладу інформативного матеріалу, використовувати різні форми (різновиди) усних виступів, прогнозувати співпрацю з учнівською аудиторією; реалізація поставлених завдань забезпечить здатність вищої школи як соціального інституту надати студентам міцні наукові знання, напрацювати навички та вміння застосовувати їх на практиці і в подальшому житті.

Використана література:

1. *Бабич Н. Д.* Основи культури і техніки мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990.
2. *Етика ділового спілкування: Курс лекцій / Т. К. Чмут та ін.* – МАУП, 1999.
3. *Карнегі Д.* Як здобувати друзів і впливати на людей / Д. Карнегі. – К., 1990.
4. *Мацько Л. І.* Риторика / Л. І. Мацько. – Київ, 2003.
5. *Мурашов А. А.* Педагогическая риторика / А. А. Мурашов. – Москва, 2001.
6. *Пентилюк М. І.* Культура мови і стилістика / М. І. Пентилюк. – Київ, 1994.

7. Communication competence defined! Dr Lane's Perspective. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uky.edu/~drlane/captone/commcomp.htm>.
8. Savignon S. Evolution of Communicative Competence The ACTFL Provisional Proficiency Guidelines / S. Savignon // The Modern Language Journal. – 1995. Vol. 95. – P. 129-134.

Барактян Н. Н. *Формирование коммуникативной компетентности в процессе профессиональной подготовки будущего учителя.*

В статье говорится об усовершенствовании форм обучения студентов в процессе профессиональной подготовки будущих учителей путем овладения ими коммуникативной компетенцией. С этой целью было введено в учебный процесс систему творческого отчета, оценивания знаний и умений студентов.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетенция, речевая и риторическая компетенция, культура речи.

Barakhtyan M. M. Communicative expertise training during the prospective teacher's professional education.

The article states about students educational forms' improvement during prospective teacher's professional education by communicative expertise acquisition. For this purpose system of creative reports, students' knowledge and skills evaluation was putted to educational process.

Keywords: expertise, communicative expertise, speech and oratorical expertise, elocution.

УДК 378.22.091.2-051:73/76:[004(075.8)]

Батієвська Т. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються результати теоретико-експериментального дослідження, пов'язаного з проблемою проектування навчального процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва на основі можливостей інформаційних технологій навчання. Виділено типи програмно-педагогічних засобів, що можуть бути використані в системі художньо-педагогічної освіти. Представлено технологію проектування окремих програмно-педагогічних засобів – гіпертекстових електронних підручників та мультимедійних посібників. Розкрито аспекти застосування електронної навчальної літератури для забезпечення навчального процесу фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: фахова підготовка, майбутній учитель, образотворче мистецтво, інформаційні технології, електронний навчальний підручник, мультимедійних посібник.

Одним зі стратегічних напрямів реформування вищої педагогічної освіти визначено модернізацію фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Суттєві переваги в цьому процесі отримують інноваційні освітні технології. "Інноваційну підготовку педагогічних кадрів можна розглядати як історично необхідний і закономірний процес упровадження нововведень..." [5, с. 33]. Зокрема, на докорінно новий рівень виходить проблема пошуку сучасних, креативних шляхів здійснення художньо-педагогічної підготовки.

Спрямованість на інноваційні тенденції в організації навчання художньо-педагогічних кадрів підтримується когортою провідних українських учених: Л. Бичковою, І. Демченко, О. Калініним, Л. Кондрацькою, С. Коновець, Т. Саєнко, Н. Чен та ін. Різноманітні можливості нових форм, методів, засобів навчання у вдосконаленні